

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Příležitosti k rozvíjení kompetence k učení ve výukových situacích zeměpisu: výsledky předvýzkumu

Veronika Lokajčíková

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Struktura prezentace

1. Teoretická východiska
2. Metodologie předvýzkumu
3. Vybrané výsledky předvýzkumu
4. Diskuse a závěr

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

1. Teoretická východiska

Příležitosti k učení v užším pohledu mají povahu určité výzvy, podnětující žáky k tomu, aby se zabývali učivem (resp. učebními úlohami a otázkami) (Najvar a kol., 2011, s. 91).

Výukové situace ve výuce navozovány prostřednictvím řešení učebních úloh (zadáány formou otázek).

Kompetence k učení – dispozice ke zvládnání situací učení: „charakterizována porozuměním procesům učení včetně jeho reflexe, dovednostmi a schopnosti vytvářet podmínky pro vlastní učení, hledat a nacházet nástroje k podpoře vlastního učení“ (Chvál a kol., 2012, s. 12).

```

    Příležitosti k učení → Výuka → Výukové situace → Řešení učebních úloh → Rozvíjení kompetence k učení
    
```

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

2. Metodologie výzkumu

Cíl výzkumu
Zjistit, do jaké míry je rozvíjena kompetence k učení ve vybraných výukových situacích zeměpisu a nabídnout jejich alterace.

Smišený design, 2 hlavní fáze:

- (1) kvantitativní analýza příležitostí k rozvíjení kompetence k učení ve výukových situacích zeměpisu
- (2) kvalitativní analýza příležitostí k rozvíjení kompetence k učení ve výukových situacích zeměpisu

Výzkumný vzorek

- 7 vyučovacích hodin zeměpisu v 8. ročnících na 2. stupni základní školy z videostudie TIMSS 1999 (Roth a kol., 1999)
- učivo o České republice

kvalitativní analýza: věcné hledisko výběru, 5 výukových situací

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Kvantitativní analýza příležitostí k rozvíjení kompetence k učení

Cíl
Podrobně zmapovat příležitosti k učení v souboru vyučovacích hodin zeměpisu zaznamenaných prostřednictvím videozáznamu.

- strukturované pozorování, kódování v programu Videograph
- podchycení výukových situací → 10 kategoriálních systémů:

KATEGORIÁLNÍ SYSTÉM	ZDROJ
Didaktické prostředky a media	převzato z videostudie fyziky Janík a kol. 2007
Výukové úlohy	převzato z videostudie zeměpisu Hüblová, 2009
Výukové formy	převzato z videostudie zeměpisu Hüblová, 2009
Kognitivní náročnost otázek	využití kategorizace Švaňčeka 2011
Zadávané otázky	inspirováno videostudií fyziky Vaculová, 2009
Způsob/forma zadávání otázek	inspirováno videostudií fyziky Vaculová, 2009
Řešení otázek	převzato z videostudie fyziky Vaculová, 2009
Způsob/forma řešení otázek	upraveno dle videostudie fyziky Vaculová, 2009
Teoretická otázka	inspirováno videostudií fyziky Vaculová, 2009
Způsob/forma hodnocení otázek	inspirováno videostudií fyziky Vaculová, 2009

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Kvalitativní analýza příležitostí k rozvíjení kompetence k učení

Cíl
Analyzovat výukové situace a jejich charakteristiky, mající potenciál rozvíjet kompetenci k učení.

- Metodika AAA – posuzování kvality výukových situací z hlediska spojení mezi rozvojem klíčových kompetencí a osvojováním učiva, 3 kroky:

- (1) Anotace
- (2) Analýza – rozbor (z pohledu kompetence k učení, 4 kategorie),
- (3) Alterace – 4 míry kvality situace: selhávající, nerozvinutá, podnětná, rozvíjející

Situace	základní pojmy nebo domněnky		analýza a porozumění obsahu		srovnávání, aplikace a metaanalýza		hodnotící situace
	rozhlednutí	analýza	konceptualizace	zároveň srovnání	metaanalýza, řešení učení a motivace	hodnotící situace	
selhávající	-	-	-	-	-	-	---
nerozvinutá	+	+	+	+	+	+	---
podnětná	+	+	+	+	+	+	---
rozvíjející	+	+	+	+	+	+	---

www.ped.muni.cz/veduceprace/ ivšv

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Metodika AAA (Janík a kol., 2011)

1. ANOTACE

Téma výuky Návržnost obsahu Didaktické uchopení obsahu Popis činnosti žáka

2. ANALÝZA

Koncepční diagram Rozbor

3. ALTERACE

Posuzování kvality situace

Rozvíjející situace Podnětné situace Nerovinné situace Selhávající situace

Návrh alterace

Průzkoumání alterace

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

3. Vybrané výsledky předvýzkumu – kvantitativní analýza

- celkem 39 výukových situací, průměrná délka 4:44 minut (nejkratší 00:30 min, nejdelší 18:08 min), průměrně 5,57 výukových situací/vyučovací h.

- **didaktický prostředek**: mapa (průměrně 10:44 min), **výuková fáze**: zprostředkování nového učiva (průměrně 11:08 min) a zkoušení/prověřka/kontrola úkolů (průměrně 07:41 min), **výuková forma**: výklad/přednáška/instrukce učitele (průměrně 14:58 min) a rozhovor se třídou (13:58 min)

- 426 otázek (10,9 otázek na situaci, na vyučovací h. 60,8 otázek)

- **kognitivní náročnost**: uzavřené otázky nižší k. n. (71 % z celkového počtu), otevřené otázky nižší k. n. (21,6 % z celkového počtu), uzavřené otázky vyšší k. n. (7,3 % z celkového počtu) identifikovány ve 2 vyučovacích h.

- **zadavatel**: učitel (průměrně 03:47 min), **zadáni**: slovní (průměrně 03:29 min) a písemné (průměrně 00:23 min), **řešitel**: žák vyvolaný učitelem (průměrně 04:12 min) a žáci samostatně (03:59 min), **řešení**: slovní (průměrně 07:12 min) a písemné (průměrně 04:00 min), **hodnotitel procesu řešení**: učitel (průměrně 01:33 min), **hodnocení**: slovní (průměrně 01:27 min)

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Vybrané výsledky předvýzkumu – kvalitativní analýza

- analyzované situace obstály v kategoriích *nabývání znalostí a konceptualizace* a částečně kategorie *řízení učení a motivace*
- nejvíce problematická oblast *žakovské zkoumání a metakognice*
- *žakovské zkoumání* související s kognitivní aktivizací žáků neznamenáno vůbec, *metakognice* ve 3 výukových situacích zastoupena vůbec a ve 2 pouze částečně (opakování učiva)

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

4. Diskuse a závěry

- *otevřené otázky vyšší k. n.* nebyly ve sledovaném vzorku zaznamenány
- *fáze rekapitulace*, která přispívá k metakognitivní podpoře učebního procesu žáků, nebyla identifikována vůbec
- nejvyšší úroveň (metakognice), která je pro rozvíjení kompetence k učení žádoucí, se do sledovaných výukových situací promítla jen částečně

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Literatura

- HÚBELOVÁ, D. *Pohledy na výuku zeměpisu. Metodický postup a výsledky CPV videostudie zeměpisu* (Diplomová práce). Brno: PdF MU, 2009.
- CHVÁL, M. a kol. *Posuzování rozvoje kompetence k učení ve výuce*. Praha: Karolinum, 2012.
- JANÍK, T. a kol. Uplatnění didaktických prostředků a médií ve výuce fyziky. In: MAŇÁK, J., KNECHT, P. (eds.), *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 82–97.
- JANÍK, T. a kol. *Kurikulární reforma na gymnáziích od virtuálních hospitací k videostudiím*. Praha: VÚP, 2011.
- NAJVAR, P. a kol. *Videostudie v pedagogickém výzkumu*. Brno: Paido, 2011.
- ROTH, K. a kol. *Teaching Science in Five Countries: Results From the TIMSS 1999 Video Study*. Washington, DC: U. S. Government Printing Office, 2006.
- ŠVARÍČEK, R. Funkce učitelských otázek ve výukové komunikaci na druhém stupni základní školy. *Studia paedagogica*. 2011, roč. 16, č. 1, s. 9–46.
- VACULOVÁ, I. *Dovednosti žáků ve výuce fyziky na základní škole* (Diplomová práce). Brno: PdF MU, 2009.

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV

IVŠV | Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta MU

Děkuji za pozornost

Mgr. Veronika Lokajčíková
237142@mail.muni.cz

www.ped.muni.cz/welshub000001 IVŠV